

Sneum Digesø

Af Niels Andersen

Tæt ved Slusen, hvor Sneum Å løber ud i Vadehavet, ligger Sneum Digesø, der er et meget yndet fuglereservat, som blev etableret for få år siden. En stor del af området hørte engang til Torrupgård, hvor jeg er født, og hvor Jutta og jeg siden drev landbrug i over 40 år. Min far, Jeppe Andersen, fortalte om, hvordan engen, før diget blev bygget, endte direkte i Vadehavet, og man vidste aldrig, hvor mange tdr. land der var, det afhæng af, om det var ebbe eller flod.

Men i 1929 blev Darum-Tjæreborgdiget bygget, min svoger Johannes Josefsen, var dreng dengang, og fulgte levende med i digebyggeriet. Han havde set den store gravko, der var drevet af en dampmaskine med et stort fyr, hvor de skovlede kul ind. Han kendte nogen af »digebørsterne«, men da han så en dag hørte, at en af dem, med øgenavnet »Tusindben«, var blevet *fyret*, fik han frygtelig ondt i maven, han troede at Tusindben var blevet puttet ind i fyret.

Diget kom til at gå hen over vores eng, der således kom til at slutte ved digegraven, hvor far stangede ål om vinteren, og vi drenge fiskede om sommeren. Dengang havde engene aldrig været pløjet op, så der var græs overalt, og vi bjærgede hø om sommeren. Når græsset skulle slåes, sad Far på slåmaskinen, der ofte klippede benene af en frø, dem var der mange af dengang, men

der var også mange storke, og der gik altid et par storke bagefter slåmaskinen og ryddede op. Jeg fik at vide, at hvis jeg strøede salt på storkens hale, kunne jeg fange den. Men jeg glemte altid at få salt med, så det blev aldrig til noget. Så skulle græsset vendes, og de voksne gik tre – fire stykker efter hinanden med træriver og vendte høstrengene. Når høet så var tørt, skulle det sættes i stakke, og det var en heldagsforestilling.

Så snart morgenmalkningen var overstået, blev hestene spændt for kassevognen og hele familien kørte i engen. Mor sørgede for mad og drikke til alle til hele dagen. Nabo-konen, Ida var bestilt til at malke kørerne om aftenen, der var vel en 10 – 12 stykker dengang. I engen blev karlen med hesteriven sat i gang med at rive høet i strenge, og derefter begyndte far med tømmeplanken, en ca. fem m lang planke, der blev trukket af hestene, at »tømme« høstrengene sammen til store stakke, som karlen og far til sidst, med forke ordnede til høje høstakke.

Mor sørgede for formiddagskaffe, frokost, eftermiddagskaffe og aftensmad og noget at drikke efter behov, og ind imellem lavede hun dukker af hø til os børn. Der var mange mus i engene, og engang fangede jeg en og kælede for den. Så foreslog vores karl, at jeg skulle sætte den på ryggen af min storesøster, der lå og solbadede. Men



Kort over området ved Sneum Sluse, hvor digesøen ses.
©Esbjerg Kommune, Kortkontoret ©Geodatastyrelsen.

snart blev musen træt af at være indespærret i mine hænder og bed sig fast i skindet mellem tommel- og pegefinger. Jeg vrælede og var utrøstelig, for som jeg skreg: Kan I da ikke se, at indvoldene falder ud.

Først ved solnedgang, når alt høet var sat i store stakke, blev kassevognen læsset til med hø, og vi kørte hjemad siddende på hølæsset og vinkede til alle, vi kendte.

Men så et år, jeg tror det var under krigen, blev græsset i engen angrebet af græsluglelarver. De ligner kålsommerfuglelarver, og der var så mange, at man ikke kunne sætte en fod uden at træde på mindst en snes stykker. Man talte om, at larverne, når de ville fra en eng til en anden, ligefrem fyldte grøfterne, og Darumvejen, som larverne forsøgte at komme over, var helt fedtet til. De åd alt græs, så der ikke var et strå

tilbage. Det var et naturfænomen, ingen havde set eller hørt om før. Måske skyldtes det, at engene ikke mere blev overskyllet af saltvand om vinteren, nu da diget var blevet bygget. Vores eng var på 9 tdl. og vi plejede at avle 40 læs hø, men det tredje år var der kun 1½ læs hø og det var kun ukrudt, der, når køerne åd det, gav mælken en bitter afsmag.

Derfor begyndte man at pløje engene og så korn i stedet for græs. Men marsken består af klæg, som er en meget fed lerart, som vand ikke kan trænge igennem. Man kan derfor ikke dræne engen, men må lede vandet bort i overfladiske render, så kornavlens var meget afhængige af vejrforholdene. Et år var det så slemt, at vi såede om tre gange, og det blev d. 9de juni, inden vi såede sidste gang. Jeg tror udbyttet blev derefter. Først da tørrestationen »Ratør« i Gredstedbro blev oprettet, og vi begyndte at avle græs igen, blev det mere rentabelt at dyrke engene. Ved en jordfordeling blev det muligt for os at samle alt den eng, der engang havde hørt til Torrupgård og lidt til, i alt 32 tdl.

En dag fik jeg et tilbud om at sælge klæg til forstærkning af diget mellem Esbjerg og Hjerting. Handelen blev afsluttet, og det år tilberedte vi selvfølgelig ikke jorden eller såede noget, da der nu skulle graves klæg. Men af sig selv kom der kamille, og hele arealet stod blomstrende hvidt, og jeg blev spurgt, hvorfor jeg havde sået dem? Men de kom helt af sig selv, et af naturens luner. Frøene må ha' ligget i jorden?

Så kom der en gravemaskine på larvefodder, med en lang hydraulisk drevet arm forsynet med en skovl, der blev sat i jorden,



Fra Sneum Sluse.

hvorpå den løftede op og svingede rundt og afleverede $\frac{1}{2}$ m³ klæg i lastbilen ved siden af, svingede tilbage igen og så fremdeles til lastbilen var læsset med klæg. Første år drejede det sig om 2 tdl. = 11.000 m², og da der er to m klæg ovenpå sandet, blev det til 22.000 m³ klæg, eller fem læs i timen den sommer.

I Gravkoens førerhus sad gravmesteren, »Mr. Swing-King« og gravede og svingede hele dagen, og mens alt var fedtet, leret og snasket af klæg udenfor, sad han i sit rene førerhus og havde taget støvlerne af, og med hvide sokker på, betjente han pedalerne med fødderne. Når der skulle olie på gravmaskinen, kom tankbilen kørende, og dens

chauffør ordnede det praktiske med olie-slange og pumpe. Mr. Swing King blev siddende urørlig på sin »trone«.

Da første sommer var gået, var der to tdl. sø med $\frac{1}{2}$ m vand og midt i søen en ø, som vi havde bedt om, og den fik navnet Juttaøen. Jeg fik foræret en gummibåd, som børnene og jeg havde megen fornøjelse af, og vi badede i søen, der visse steder var så dyb, at man kunne svømme.

Næste år skulle der graves lige så mange m³ klæg, og skønt det foregik kun 200 m fra Juttaøen, kom der, trods larm fra gravko og lastbiler, 10-12 par klyder og byggede rede på øen allerede første sommer. Et andet af naturens luner. Jeg havde aldrig set klyder



Familien på tur til engen i 1919. På agestolen ses Gårdejer Jeppe Andersen, Allerup. Foto i privat eje.

før, det er store, næsten hvide fugle, med et langt opadbøjet næb, men de bygger rede på jorden, ligesom viberne, men i kolonier, så det skal være på en ø, ellers tager ræve og andre dyr æggene.

Vi var rigtig glade for vores sø, det er jo det, man kalder for herlighedsværdier, og vi vidste, at vore kommende afløsere, Hans Jeppe og Sabine så ligesådan på den ting. Men så blev det bestemt, at hele Darum-Tjæreborgdiget skulle forstærkes, og dertil skulle bruges meget klæg og dermed blandt andet også alle vore 32 tdl. med sø og ø og det hele. Vi ville beholde søen og lovede at afholde os fra jagt og fiskeri, men det kunne ikke lade sig gøre. Amtet tilbød endda at grave en ny sø i Tjæreborg enge, der hvor man i sin tid tog græstørv til at beklæde

diget. Men lige ved siden af løb Flyden Bæk, og den må have tilløb fra noget, der ikke lugter godt, så vi afslog.

Da vi solgte de første 8 tdl. beholdt vi hullet eller søen, der blev tilbage, men næste gang måtte vi også afgive ejendomsretten. Jeg var villig til at overtage alle de ca. 100 tdl. men det måtte jeg selvfølgelig ikke, og det var bittert, ikke blot for søens og øens skyld, men jeg havde en vision om, at der kunne komme andre tider igen. For øjeblikket ser man jo helst det hele lagt ud i natur, til frøer og tudser, men som landmand, ser man helst det hele dyrket, og det kan jo blive nødvendigt igen, hvis verdens befolkning bliver ved med at vokse.

Hvis vandet blev lukket ud af søen og den smule klæg, der var tilbage blev jævnet ud, ville der blive en meget fin mark: 20 cm klæg på sand, hvori der kunne drænes, det ville være ideelt. Godt nok skulle drænvandet pumpes væk, men det har man gjort så mange steder.

Nu kan jeg så stå på diget og betragte det tabte land – nej vand, og synge: »Minderne har jeg dog lov at ha',« og tænke på, at Henrik Ibsen engang har sagt: »Evig t ejes kun det tabte.«

Niels Andersen, P. Bertramsvej 7, 6731 Tjæreborg. Født 1931. Fhv. gårdejer og sognerådsformand. Har tidligere skrevet til Sneum Tjæreborg kirke- og sogneblad og til Fra Ribe Amt